

diebus a conjugibus, et caste et pie vivendum, ut A sanctificato corde et corpore isti dies transigantur, donec perveniatur ad diem sanctum Paschæ: quia peccata nihil valet jejuniū, quod conjugali opere polluitur, et quod orationes, vigiliæ et eleemosynæ non commendant.

EJUSDEM CAPITE DUODECIMO.

Si evenerit fames aut inæqualitas aeris, quid agendum.

Si evenerit fames, inæqualitas aeris, pestilentia, vel talis qualiscumque tribulatio, statim jejuniis eleemosynis et obsecrationibus, Domini misericordia deprecetur.

ANNO DOMINI CCCLXVI.

POTAMIUS

EPISCOPUS ULYSSIPONENSIS.

PROLEGOMENA.

DE POTAMIO EPISCOPO ULYSSIPONENSI.

(Galland., t. v, Proleg. p. xvii.)

I. Superiore sæculo edidit Acherius, monachus Benedictinus, ex codice Abbatie sancti Ebrulli (1) *epistolam Potamii ad Athanasium episcopum Alexandrinum de consubstantialitate Filii Dei*, ut habet ejus inscriptio relata in indice chronologico, tomo I editionis novæ præfixo; ubi et conscripta narratur circa annum 355. At eo loci quo eadem exhibetur epistola, aliter effertur ejus inscriptio, ex codice quidem ms. ut videtur desumpta. Sic enim ibi: *Epistola Potamii ad Athanasium ab Arianis (impetum) postquam in concilio ariminensi subscripserunt*. Utri vero inscriptio fides adhibenda; quo demum quis fuerit Potamius ille epistolæ auctor, definire quodam modo valeamus? Existimari equidem nullam posterioris inscriptionis habendam esse rationem, quippe quæ ab imperito potius librario quam ab ipso auctore profecta esse videatur. Quum enim ævo athanasiano neminem alium floruisse Potamium præter Ulyssiponensem agnoscamus; ejusmodi sane epistolam Athanasio haud inscribere ille potuit post ariminense concilium, hoc est anno 360 sive ut citius 359, qui scilicet ante quatuor aut quinque annos ad Arianorum castra transierat, qui que potissimum in secunda synodo Sirmiensi anno 357, coacta inter principulos Ariomanitas cenuebatur.

II. Nimirum, ut ex Marcellino et Faustino intelligimus (2), *Potamius iste primum quidem fidem catholicam vindicans; postea vero præmio fundi fiscali quem habere concupiverat, fidem prævaricatus est*. Quo factum, subdunt iidem scriptores, ut *hunc Osius de Corduba apud ecclesias Hispaniarum et detexit et reputavit ut impium hæreticum*. Neque tamen Potamio bonis tanta impietate partis frui licuit: dum enim (3) *ad fundum properat quem pro impia fidei subscriptione ab imperatore mernerat impetrare, dans novas pœnas lin-*

(1) *Acher.* tom. II, pag. 366, sive tom. III edit. nov. pag. 299.

(2) *Marcell.* et *Faust.* Libell. prec. pag. 43, edit. Oxon. 1678.

(3) *Iidem*, *ibid.* pag. 17.

B quæ per quam blasphemarat, in via moritur, nullus fructus fundi vel visione percipiens. Et justo quidem Dei judicio: nam hæreticus homo, ut satis innuit Phœbadius Aginensis episcopus (4), eam confecisse traditur fidei formulam in præfata synodo Sirmiensi editam, quæ septima numero recensetur ab Athanasio (5), quæque tanta fuit impietate referta, ut eam blasphemie nomine appellavit Hilarius (6). Quin et ejusdem in primis Ariani præsulis opera magnum *Hosium accersitum ad Constantium regem, minisque perterritum dedisse manus impietati*, ex modo laudatis presbyteris Luciferianis erudimur (7).

III. Quæ quum ita se habeant, scripserit ergo Potamius ad Athanasium epistolam quam vulgavit Acherius, dum adhuc esset fidei Nicænæ strenuus vindex, circa annum videlicet cccclv, ut prior præfert inscriptio. Neque porro est, cur eandem epistolam *ingenti suspitione laborare*, jure censeat cl. Montfauconius (8): in primis si attendamus, ipsius Potamii librum *contra perfidiam Arii* ms. exstare in bibliotheca monasterii sancti Vedasti Atrebatensis, teste Antonio Sander (9), ut annotavit Schoettgenius (10). Cæterum Latine scripsisse hanc epistolam, prout nunc exstat, Hispanum episcopum, nos dubitare haud sinit Athanasius: siquidem verba faciens sanctus Doctor de formula fidei Sirmiana blasphemie nomine insignita, ejus auctor fuisse putatur Potamius, ut modo meminimus: » Et hæc, inquit, Sirmii latine scribunt, quæ et græce translata sunt: » καὶ γράφουσι ταῦτα ἐν Σερμίοιο Ῥωμαῖστί μὲν, ἑρμηνευθέντα δὲ Ἑλλησιστί: ut propterea minus recte existimavit novus Archeriani

(4) *Phœbad.* lib. contr. Arian. § 4.

(5) *Athan.* lib. de Synod. § 18, Opp. tom. I, part. II pag. 744.

(6) *Hilar.* lib. de Synod. § XI.

(7) *Murcell.* et *Faust.* l. c. page 44.

(8) *Montfauc.* præfat. ad tom. I Opp. Athan. pag. 16. § 17.

(9) *Sander.* Bibl. Belg. ms. pag. 65.

(10) *Schoettg.* Bibl. Lat. med. *Fabric.* l. VI, p. 25.

Spicilegii editor, dum e græco esse versam epistolam, A semel iterumque insinuavit (1).

IV. Porro hujusmodi Potamii epistolæ ad Athanasium, duos sermones præmisimus ab eodem auctore conscriptos; quorum alter de Lazaro inscribitur, alter vero de martyrio Isaie prophetæ. Eos autem olim sancti Zenonis episcopi Veronensis tractatibus intextos eruditissimi fratres Ballerini, cum ex Veneta Zenoniana editione, tum ex miss. omnibus lectione unius loci ad sermonem 1, restituta (2), genuino parenti Potamio asseruerunt (3): qui tamen alium ab Ulyssiponensi Potamium, incertæ latiæque urbis episcopum quærent; inhærentes nimirum, cunctabundi licet, posteriori epistolæ Potamianæ inscriptioni. Unum tamen cum epistolæ, tum sermonum auctorem agnoscunt: et stylus quidem utrobique admodum obscurus implexusque unum eundemque scriptorem referunt. Ceterum accuratam horum opusculorum editionem Veronensem secuti sumus, notasque simul Ballerinianas quibus illustratur subjecimus.

POTAMII EPISCOPI

TRACTATUS DUO: QUIBUS ACCESSIT EPISTOLA AD S. ATHANASIIUM.

TRACTATUS I. DE (4) LAZARO. (Gall. t. v, p. 96.)

Grandi, fratres, stupore grandique miraculo per ambiguas curas hinc inde in concavo vertiginis (5) sinu pronis fluctibus torqueor. Lazarus mortuus est, Deo hic familiaris (6), ut ferunt, teste Evangelio apud Joannem (*Joan. II, 24*), cum quadragenariæ (7) voluntatis gestu carnis detrimenta pensasset. Nam sub occasu jam propero, quod terrenis artibus debebatur, hoc est ipsi humo (8) magis, quam homini, ut nobis ipsis juxta librum Genesis (*Gen. I*), optimus luti (9) liquor in causa est, longe alibi Christo cen-

(1) *Acher.* Spicil. tom. I, in Ind. chron. ad ann. 555; et tom. III, pag. 299, not. (a).

(2) *Potam.* Serm. I.

(3) *Ballerin.* præfat. ad append. tract. S. Zenon. page 294, § 5.

(4) Ita Codices. At editio Veneta: de Lazaro resuscitato. Veronensis addit: Sermo de Evangelio secundum Lucam.

(5) Sparaverius legeret voraginis.

(6) *Ut ferunt* ab editis exclusum, legitur in mss. omnibus, uno ms. Spar. excepto, qui scribit *ut fertur*. Codd. Zen. Spar. Pomp. et edit. Ven. scribunt: teste Evangelio, cum apud Joannem quadragenariæ; sed cum extra suum locum librarii transposuere: Evangelium enim Joannis heic appellatur; nisi forte legendum sit; ut ferunt cum teste Evangelio apud Joannem quadragenariæ, etc.

(7) *Vitæ* pro voluntatis Sparaverio placet. *Ætatis* emendatio a vulgata scriptura minus distat.

(8) *Magis* abest a ms. Pomp. et edit. Ven. sed retinendum credidimus, cum de sepultura sermo sit, quæ cadaveri, et humo magis, quam homini debebatur; ex ea scilicet Genescos sententia, qua hominem in humum de qua sumptus fuerat, conversum iri decretum fuit.

(9) Ms. Rem. *optimus liquor abducit, in causa est*. Vox *optimus* abundare Sparaverio creditur. Inferius legitur: *Limum luti liquor abducit, vel abducit*. Num heic quidpiam simile scribendum? Idem Sparaverius

sore, dum Judææ sinibus salutaria fœneraret, sepultus est et humatus: hoc est, ut inciperet esse quod fuerat, lutum scilicet; dum desinit esse quod erat, forma vel fabula. Hic quippe per graves tenebrarum globos et nigri horroris umbracula, hoc est per quatuor dierum circulos, succidia incrementi et decrementi vicissitudine renascentes, octo (ut ita dixerim) cum (10) cæulis noctibus dies pendulo mandibularum rictu, elisis in ore dentibus, foetido ore sic jacuit. Vere quia de terrena labe confectus, putris gleba marcesceret; et nervorum traduces cum corporis qualitate miserabili tabo infelix sepultura damnet. Contractis igitur membris inter jejunas et numerabiles costas pellis tetra distenditur, et humoris rivus qui de gurgite viscerum relaxatur, foetenti jam sentina per solum cadaveris teter et cæruleus labebatur. Hæc quando non poterat cadaver quatuor diebus, et quatuor noctibus per totum oris, fellis et (11) phlegmatis flumina sentinarum, corruptis artibus fœlentia pulmonis spiramenta conflare? cum ipsa etiam rosa pudoris et venustatis fragranti folio in suo sibimet parato balsamo (ut ita dixerim) pretiosior, contra si fuerit de rosario falce pollicis vellicata, marcenti morte tristic albeat, ita ut (12) et colore floris careat, et odore? Aqua ipsa, si de flumine rapta sit in quo vivit, perit, natura dum desinit esse quod vixit. Mox ergo, quia elementi sui, dum rapitur, substantia caret; ubi-cumque jacuerit, limum liquor (13) abduci: mox et foetore gordesceat. Nemo ergo mirari debet, si (14) hominis, quem spiritus sapientiæ sale conditum redolenti aura servaverat, et ex cæli suavitate anima (15) vivacitate nectarea, et balsami generositate melliflua (16) rexerat, ne fieret divortio recedentis spiritus lutea moles (17) et pigra glebositas, caduca linea defunctorum repugnantibus fabricæ qualitatibus, corpus omne ad foetoris maculam sui de putredine (18) relaxetur.

pro censore legendum putat censente. In ms. Pomp. posteriori manu deleta antiquo nomine, nescio quo, censore superscriptum fuit. Absente potius legendum crederemus, vel existente; cum Christo quidem alibi longe existente, Lazarus mortuus et sepultus fuerit.

(10) Ms. Pomp. corrigit *cæruleis*. Infra autem ubi alii codices legunt *cæruleus*, idem ms. habet *cæruleus*. Pro rictu ms. Zen. et edit. Ven. ritu.

(11) Ms. Pomp. *stomatitis*. Zen. *phrenitis*. Pro *fragrantis*, Pomp. paulo post scribit *flagrantis*.

(12) *Et additum* est ex mss. Pomp. Spar. Zen. et edit. Ven.

(13) Mss. Pomp. et Spar. *abducit*, ut codex Rem. adnotat. 6. At edit. Ven. *obduxit*.

(14) In mss. Pomp. Zen. Spar. et edit. Ven. *hominem*.

(15) Ms. Tol. addit *undæ vivacitate*, quod quidem cum balsami generositate concinit.

(16) Sex codices Tol. Vat. Pomp. Urb. Sp. Zen. addunt *corpus rexerat*. Mox edit. Ven. *ne faceret*. Sparaverius mallet *eum* pro *ne* scribi. Sed nihil opus est immutare, cum hoc membrum referri possit ad id tempus, quo hominem anima regebat, ut proximo antecedenti membro traditur.

(17) In ms. Pomp. et edit. Ven. particula *et* abest, et forte melius, cum sic *caduca linea defunctorum* ad verbum *fieri* referri, et commode intelligi possit.

(18) Mss. Urb. Pomp. Zen. et edit. Ven. *relaxatur*.